

12 klasė, rugsėjis, 11 klasės kurso kartojimo pamokos

Siūloma aprėpti dvi temas: šeimos (I) ir tautinę (II).

I. Ruošiamasi literatūriniam rašiniui *Šeimos vertybės literatūroje*

Rekomenduojami autoriai: J. Biliūnas, J. Tumas-Vaižgantas, Šatrijos Ragana

<i>Nagrinėjamas aspektas</i>	<i>Autorius: J. Biliūnas</i>
Kūrinių kontekstų analizė (autoriaus biografija; istorija; kultūra)	1. Pozityvistinės autoriaus pažiūros – tikėjimas istorijos dėsniais, protu, technikos pažanga. 2. Prometėjizmas, prometėjiška etika: tikima, kad atskirų žmonių auka gali visus žmones padaryti laimingus (apsakymas „Laimės žiburys“). 3. Autobiografiškumas: a. paties autoriaus išgyventa graži meilė žmonai Julijai – prielaida sukurti idealius vyro ir moters (žmonos) santykius: „Baltasai šešėlis“, po Biliūno mirties išleistas kartu su „Liūdna pasaka“ (žmonos Julijos sprendimas), eilėraštis proza, leidžia kitaip sudėlioti, t. y. sustiprinti, meilės, gražių santykių, nykstančio laiko akcentus; b. paties autoriaus liga leido jam geriau suprasti tuos, kurie kenčia.
Kūrinių analizė	<u>Apysaka „Liūdna pasaka“¹.</u> 1. Psichologiškumas susitelkiant į veikėjų vidinę būseną, tam padedą psichologinės-fiziologinės detalės (pavyzdžiui, akys, veidas). 2. Pasakotojo empatija²: jis ne visažinis, bet tas, kuris su savo veikėjais susitinka, juos kalbina, užjaučia (dažnai išgyvena dvejopus jausmus, pavyzdžiui, jis Juozapotos ir išsigąsta, ir gailisi). Pasakotojo požiūris į visa <u>subjektyvus</u>. 3. Individo santykis su istorija ir sociumu. Kūrinyje minimas 1833 m. sukilimas (elgetėlės pasakojimas); su praeities laiku susijęs 1863 m. sukilimas; yra užsimenama apie vieną iš sukilimo vadų (kunigą Mackevičių); rašoma apie Muravjovą Koriką, žiauriai susidorojusį su sukilėliais; aprašomas kazokų siautėjimas, žmonių trėmimas į Sibirą. <u>Kyla klausimas</u>: kodėl apysakoje nerandame istorinių pavardžių? <u>Galimas atsakymas</u>: čia svarbiausia ne kas vaizduojama, bet <i>kaip</i> įvykiai paveikia, sukrečia žmogaus sąmonę; konkretūs visuomeniniai įvykiai

¹ Analizuojant šeimos santykius, reikia iš akių neišleisti prakalbos veikėjų – pasakotojo, aiškiai turinčio autobiografinių elementų, ir idealios mylimosios, kurios prototipas greičiausiai buvo žmona Julija.

² Susitapatinimas.

	patys savaime neturi reikšmės: jie svarbūs tiek, kiek paveikia individą. O individas negali išventgi susidūrimo su sociumu, jo gimdomu blogiu – prievarta, išnaudojimu (nors apysakoje prabylama ir apie kitokios rūšies, egzistencinį blogį - mirtį). Anot M. Kvietkausko, apysakos esmė – ne prometėjiškas maištas, bet jo palikta žaizda, todėl pirmame plane atsiduria išprotėjusi Juozapota, ypatingo likimo elgeta. Ir ne prometėjai maištautojai sukrečia išsipuošusią poilsiautojų minią (taip pat ir pasakotoją), o Juozapotos balsas ir išvaizda. 4. Egzistencializmas. Meilė, gražūs žmonių santykiai, siekiama laisvė gali atrodyti kaip pasaka, bet reikia suprasti, kad šią <u>idealistinę plotmę</u> visada veiks a. tiek reikalaujantis tam tikros pozicijos sociumas – <u>reali plotmė</u>, b. tiek pats nykimas, mirtis – <u>iracionali plotmė</u>.
<i>Išvados</i>	Šeimos vertybės: 1) rūpinimasis vienas kitu (a. baltarūbių siuvinimas; b. vyro ieškojimas, noras jį apsaugoti (Juozapota tą daro dukart) – pagal Arnės-Tompsono pasakų katalogą primena stebuklinių pasakų tipą - „prarasto vyro ieškojimą“; c. Petras, norėdamas apsaugoti žmoną nuo skaudžių išgyvenimų, slepia savo „karines treniruotes“, išvykimą); 2) šeimos narius vienijantys jausmai ir svajonės (a. laisvės reikia pirmiausia šeimai – laisvi, todėl laimingi; b. ryšys tarp Petro ir Juozapotos toks stiprus, jog žmona nujaučia, nors nežino, vyro praradimą – Juozapotos pranašiškas sapnas: jis pranašauja ne tik vyro žūtį, bet ir jos pačios sąmonės sukrėtimą, savotišką skilimą (nuniokoto sodo motyvas – užuomina į biblinio Rojaus sodo praradimą); c. pasakotojas prakalboje gailisi, kad ne visas prabėgęs laikas nugyventas su mylimąja); 3) supratingumas ir atjauta („Baltajame šešėlyje“ pasakotojas sako, jog tik jo mylimoji yra vienintelė, kurį jį supranta ir atjaučia). ----- Apysakoje tiek pasakotojas ir jo ideali mylimoji, tiek Banių šeima atstovauja idealiajai plotmei; susidūrę su realybe, yra jos veikiami: pasakotojas suvokia negailestingai bėgantį laiką, tirpstančias jaunas dienas, todėl retrospektyvus žvilgsnis – būdas sulaikyti negailestingai tekantį laiką (važiuojančio traukinio motyvas); Petro kova už laisvę pasmerkia šeimą pražūčiai – prometėjiška kova yra prielaida kitiems geriau gyventi, deja, ne pačiai Banių šeimai – ji susiduria su mirtimi, kurią nuolat primena Juozapotos akių, užgesusių žvaigždžių, motyvas („memento mori“). Šis motyvas susijęs ne tik su negailestinga realybe, daug iš individo reikalaujančiu sociumu, bet ir iracionalia, žmogui svetima nebūtimi.